

17. **Gepp A., Kumar K. How to improve teaching using blended learning.** *Theoretical and practical approaches to innovation in higher education*, 2019, pp. 80-90. IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-1662-1.ch005>.

18. **Kirupainayagam D.S., Sutha J. Technology facilitation on inclusive learning; higher education institutions in Sri Lanka.** *International Journal of Educational Management*, 2021, vol. 36 (4), pp. 441-469. <https://doi.org/10.1108/IJEM-02-2020-0048>.

19. **Kutuzov A.V. Optimizaciya obrazovatel'nogo processa kak pedagogicheskaya problema** [Optimization of the educational process as pedagogical problem aspects]. *Gumanitarny'j vektor. Seriya: Pedagogika i psihologiya*, 2015, no.1 (43), pp.18-23. (In Russian).

20. **Vrum V. Trud i motivaciya** [Work and motivation]. Izd-vo Press, 1996, 364 p. (In Russian).

Сведения об авторах:

Баймухамбетова Ботагоз Шакировна – доктор философии PhD, НАО «Восточно-Казахстанский университет им. С. Аманжолова», Восточно-Казахстанская область, Казахстан, 070002, г. Усть-Каменогорск, ул. 30 Гвардейской дивизии, 34, тел.: 8-777-302-68-04, e-mail: bota_goz@mail.ru.

Сахариева Светлана Геннадьевна* – кандидат педагогических наук, НАО «Восточно-Казахстанский университет им. С. Аманжолова», Восточно-Казахстанская область, Казахстан, 070002, г. Усть-Каменогорск, ул. 30 Гвардейской дивизии, 34, тел.: 8-777-155-68-73, e-mail: sakhariyeva@mail.ru.

Baimukhambetova Botagoz Shakirovna – PhD, «Sarsen Amanzholov East Kazakhstan University» NJSC, Republic of Kazakhstan, East Kazakhstan region, 070002, Ust-Kamenogorsk, 30 Gvardeiskaya Diviziya Str., 34, tel.: 87773026804, e-mail: bota_goz@mail.ru,

Sakhariyeva Svetlana Gennadiyevna* – Candidate of Pedagogical Sciences, «Sarsen Amanzholov East Kazakhstan University» NJSC, Republic of Kazakhstan, East Kazakhstan region, 070002, Ust-Kamenogorsk, 30 Gvardeiskaya Diviziya Str., 34, tel.: 8-777-155-68-73, e-mail: sakhariyeva@mail.ru.

Баймұхамбетова Ботагөз Шәкірқызы – PhD философиясының докторы, педагогикалық білім және менеджмент кафедрасының қауымдастырылған профессоры, «С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті» КЕАҚ, Қазақстан Республикасы, Шығыс Қазақстан облысы, 070002, Өскемен қаласы, 30 Гвардиялық дивизия көшесі, 34, тел.: 8-777-302-68-04, e-mail: bota_goz@mail.ru.

Сахариева Светлана Геннадьевна* – педагогика ғылымдарының кандидаты, педагогикалық білім және менеджмент кафедрасының қауымдастырылған профессоры, «С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті» КЕАҚ, Қазақстан Республикасы, Шығыс Қазақстан облысы, 070002, Өскемен қаласы, 30 Гвардиялық дивизия көшесі, 34, тел.: 8-777-155-68-73, e-mail: sakhariyeva@mail.ru.

FTAMP 14.35.07

ӨОЖ 378.14

https://doi.org/10.52269/22266070_2024_2_91

РЕФЛЕКСИЯЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІК ҚАЗІРГІ УНИВЕРСИТЕТ СТУДЕНТІНІҢ ҚАЖЕТТІ СИПАТЫ РЕТІНДЕ

Баш Ө. – PhD докторы, Хаджетепе университеті Бастауыш білім кафедрасының профессоры, Анкара, Түркия.

Куралбаева А.А. – PhD докторы, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің қауымдастырылған профессоры, Түркістан, Қазақстан Республикасы.

Шамитдинов А.М.* – Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің докторанты, Түркістан, Қазақстан Республикасы.

Абдиркенова А.К. – PhD докторы, «Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті» КЕАҚ, педагогика, психология және арнайы білім беру кафедрасының қауымдастырылған профессорының м.а., Қостанай қ., Қазақстан Республикасы.

Зерттеу жұмысының мақсаты болашақ мамандар үшін рефлексиялық құзыреттіліктің мәні мен оның кәсіби қызметтегі қажеттілігіне талдау жасай отырып, рефлексиялық құзыреттілікті қалыптастыруда әдістер кешенінің тиімділігін анықтау болып табылады. Аталған мақсатқа қол жеткізуде болашақ мамандар үшін рефлексиялық құзыреттіліктің кәсіби қызметтегі қажеттілі-

гіне талдау жасалып, рефлексиялық құзыреттілікті қалыптастырудағы әдістер кешенінің тиімділігін анықталды.

Зерттеуге қатысушыларды іріктеу нәтижесінде зерттеуге жалпы 60 болашақ маман жұмылдырылды. Қатысушылар екі топ жасақталды: эксперименттік топ (30 адам) және бақылау тобы (30 адам). Зерттеу жұмысы дайындық, негізгі және қорытынды кезеңдерін қамтыды. Негізгі кезеңде іріктеліп алынған, мақсатқа сай модификацияланып, бейімделген рефлексиялық оқыту әдістер мен тәсілдерді қолдану арқылы эксперименттің қалыптастырушы бөлігі ұйымдастырылды. Ал қорытынды кезеңде рефлексивтілік сауалнамасы, рефлексивтілік деңгейін анықтау әдістемесі, дисперсияның екі факторлы талдауы, жұптық салыстыру, мазмұнды талдау сияқты деректерді жинау мен талдаудың заманауи әдістерін қолдану арқылы жүргізілді. Бұл зерттеу жұмысында педагогика және психология факультетінде білім алып жатқан болашақ мамандардың рефлексиялық оқыту әдістері мен тәсілдері негізінде рефлексиялық құзыреттілігін қалыптастыру мәселесіне арналған зерттеу нәтижелері ұсынылды.

Түйінді сөздер: болашақ мамандар, еңбек нарығы, рефлексиялық құзыреттілік, рефлексиялық оқыту әдістері, рефлексиялық оқыту тәсілдері.

РЕФЛЕКСИВНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ КАК НЕОБХОДИМАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА СОВРЕМЕННОГО ОБУЧАЮЩЕГОСЯ ВУЗА

Баш О. – доктор PhD, профессор кафедры начального образования Университета Хаджетепе, Анкара, Турция.

Куралбаева А.А. – доктор PhD, ассоциированный профессор, Международного казахско-турецкого университета имени Х.А.Ясави, Туркестан, Казахстан.

Шамитдинов А.М.* – докторант Международного казахско-турецкого университета имени Х.А.Ясави, Туркестан, Казахстан.

Абдиркенова А.К. – PhD доктор, и.о. ассоциированного профессора кафедры педагогики, психологии и специального образования, НАО «Костанайский региональный университет имени Ахмета Байтұрсынұлы», г. Костанай, Казахстан.

Цель исследовательской работы – определить эффективность комплекса методов формирования рефлексивной компетентности, проанализировать значение рефлексивной компетентности для будущих специалистов и ее необходимость в профессиональной деятельности. Для достижения поставленной цели была проанализирована необходимость рефлексивной компетентности в профессиональной деятельности будущих специалистов, а также определена эффективность комплекса методов формирования рефлексивной компетентности.

В результате отбора участников исследования всего для исследования было привлечено 60 будущих специалистов. Участники были разделены на две группы: экспериментальную (30 человек) и контрольную (30 человек). Научно-исследовательская работа включала подготовительный, основной и заключительный этапы. На основном этапе формирующая часть эксперимента была организована с использованием рефлексивных методов обучения и подходов, выбранных, модифицированных и адаптированных для этой цели. А на заключительном этапе оно проводилось с использованием современных методов сбора и анализа данных, таких как опрос рефлексивности, методика определения уровня рефлексивности, двухфакторный дисперсионный анализ, парное сравнение и контент-анализ. В данной научной работе представлены результаты исследования проблемы формирования рефлексивной компетентности будущих специалистов, обучающихся на факультете педагогики и психологии на основе рефлексивных методов и подходов обучения.

Ключевые слова: будущие специалисты, рынок труда, рефлексивная компетентность, рефлексивные методы обучения, рефлексивные подходы обучения.

REFLECTIVE COMPETENCE AS NECESSARY CHARACTERISTIC OF A MODERN UNIVERSITY STUDENT

Baş Ö. – PhD, Professor of the Department of primary education, Hacetepe University, Ankara, Turkey.

Kuralbayeva A.A. – PhD, Associate Professor of the Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Turkestan, Republic of Kazakhstan.

Shamitdinov A.M.* – PhD student of the Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Turkestan, Republic of Kazakhstan.

Abdirkenova A.K. – PhD, acting Associate Professor of the Department of pedagogy, psychology and special education, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University NLC, Republic of Kazakhstan.

The aim of the research work is to determine the effectiveness of a set of methods for forming reflexive competence, to analyse the significance of reflexive competence for future specialists and its necessity in professional activity. To achieve this goal, the necessity of reflexive competence in the professional activity of future specialists was analysed, and the effectiveness of a set of methods for the formation of reflexive competence was determined.

As a result of the selection of research participants, a total of 60 future specialists were involved in the study. The participants were divided into two groups: experimental (30 individuals) and control (30 individuals). The research work included preparatory, main and final stages. At the main stage, the formative part of the experiment was organised using reflexive teaching methods and approaches selected, modified and adapted for this purpose. And at the final stage the research was conducted using modern methods of data collection and analysis, such as the reflexivity survey, the methodology for determining the level of reflexivity, two-way analysis of variance, pairwise comparison and content analysis. This research paper presents the results of the study of the problem of forming reflexive competence of future specialists studying at the Faculty of Pedagogy and Psychology on the basis of reflexive teaching methods and approaches.

Key words: future specialists, labor market, reflective competence, reflective teaching methods, reflective teaching approaches.

Кіріспе

Педагогика ғылымында болашақ маманның рефлексиялық құзіреттілігін қалыптастыруға айтарлықтай көп зерттеулер арналады және бұл сала біршама кең мағынада қолданылады: рефлексия, рефлексиялық дағдылар, рефлексиялық белсенділік, рефлексиялық позиция, педагогикалық рефлексия, кәсіби рефлексия және т.б. Солардың арасында «педагогикалық рефлексия» ұғымы жиі кездеседі. Сөзсіз, рефлексиялық құзіреттілік рефлексиялық әрекет сияқты, В.А. Сластениннің пікірінше, болашақ маманның «кәсіби педагогикалық іс-әрекетінің құрылымында» жетекші құрамдас бөлік болып табылатын және нәтижелерді бағалау және талдау қабілетінен тұратын рефлексиялық дағдыларға негізделген. Және де аталған ұғым «Өз іс-әрекеті, оқушылардың іс-әрекеті, педагогикалық өзара әрекеттесу», «Педагогикалық процеске қатысушылардың даму жағдайы және оның себептері», «оқушылардың, ата-аналардың, әріптестердің өздері туралы пікірлері негізінде» өз қызметін түзетуді қамтиды [1, 31 б.].

С.С. Кашлевтің пікірінше, педагогикалық рефлексия «субъектілердің (педагогикалық процеске қатысушылардың) олардың даму, өзін-өзі дамыту жағдайын және оның себептерін жазу процесі мен нәтижесі».

А.К. Маркованың педагогикалық рефлексияға берген анықтамасы шығармашылық сипатқа ерекше мән береді; жетекшісі – «мұғалімнің оқушының жағдайдың бейнесін ойша елестетуі және соның негізінде өзі туралы ойын нақтылай алуы...», бұл мұғалімнің оқушылардың ой-пікірлерін ескере отырып, өзіне қарай бет бұруы. оның іс-әрекеті және мұғалімнің оқушының іс-әрекетін қалай түсінетіні туралы студенттің ойлары туралы» [2, 27 б.].

Л.М. Митина, С.Ю. Степанов, Н.В. Кузьмина рефлексия «өзін-өзі талдау, бағалау, түсіну, өзінің мінез-құлқы мен іс-әрекетін реттеу, оқушының жеке ерекшелігіне ену, оқушы позициясын қабылдау қабілеттерінің жиынтығы» деп атап көрсетеді. Сондай-ақ, оның көзқарасы бойынша, «рефлексия жасайтын маман өзін «көреді», түсінеді және бағалайды, ішкі тұлғалық қайшылықтары мен қақтығыстарын конструктивті түрде шешеді». Зерттеушілердің пікірінше, мұндағы маңызды компонент «кәсіби тәжірибені қайта қарау, ойлау, қарым-қатынас және іс-әрекеттегі рефлексиялық үдерістерді белсендіру арқылы мұғалімді өзін-өзі жетілдіру үдерісіне тарту» болып табылады.

Барлық зерттеушілер рефлексия кәсіби педагогикалық іс-әрекетті меңгеру мен жүзеге асырудың қажетті шарты екенін мойындайды, әсіресе бұл қызметтің шарттары өзгерген кезде, өйткені рефлексиясыз оқу процесін басқару және бақылауды жүзеге асыру мүмкін емес. Сонымен қатар, рефлексия кәсіби қызметтің өзін дамытудың негізгі тетіктерінің бірі болып табылады.

Бірқатар авторлар педагогикалық рефлексияны қабілеттіліктің ерекше түрі ретінде қарастырады. Бұл ретте педагогикалық рефлексияның жобалық, ұйымдастырушылық, коммуникативті, мағыналық, мотивациялық және түзетушілік қызметтері ажыратылады.

Сонымен, рефлексия «мұғалімнің құзыреттілігінің, кәсіби біліктілігінің критерийі, қарым-қатынас серіктестері мен студенттердің қабылдауын есепке алу және талдау арқылы мұғалімнің өз қызметін және өзін-өзі жетілдіруіне өзіндік талдау жасау арқылы кәсіби қиындықтарды жеңуге көмектеседі» [1, 33 б.].

Л.П.Качалова рефлексиялық құзыреттілікті тұлғаның интегралды сапасы ретінде анықтайды, оған мыналар кіреді:

- рефлексиялық және бақылау-бағалау әрекеттерін жүзеге асыру мүмкіндігі;
- педагогикалық құбылыстар мен фактілерді талдай білу;
- өзін-өзі сынау, өзін-өзі бағалау, өзін-өзі бақылау, интроспекция [2, 30 б.].

Бұл мақалада біз зерттеуіміздің негізгі нәтижелері мен қорытындыларын ұсынамыз, сондай-ақ олардың болашақ мамандарда рефлексиялық құзыреттілікті қалыптастыру үшін теориялық және

практикалық маңыздылығын талқылаймыз. Біз сондай-ақ тақырып бойынша қосымша зерттеулердің ықтимал бағыттарын қарастырамыз.

Мақсат, міндеттер

Қарастырылған еңбектер және қалыптасқан статус-квоға жүргізілген талдау негізінде зерттеу мақсаты келесідей тұжырымдалды:

Болашақ мамандар үшін рефлексиялық құзыреттіліктің рөлі мен оның кәсіби қызметтегі қажеттілігіне талдау жасау, рефлексиялық құзыреттілікті қалыптастыруда әдістер кешенінің тиімділігін анықтау.

Мақсатқа жету үшін келесі міндеттер белгіленді:

- болашақ мамандар үшін рефлексиялық құзыреттіліктің кәсіби қызметтегі қажеттілігіне талдау жасау;
- рефлексиялық құзыреттілікті қалыптастырудағы әдістер кешенінің тиімділігін анықтау.

Материалдар мен тәсілдер

Бұл бөлімде біз рефлексиялық оқыту әдістері мен тәсілдері негізінде болашақ мамандарда рефлексиялық құзыреттілікті қалыптастыру туралы болжамымызды тексеру үшін пайдаланған деректерді жинау және талдау әдістерін, сондай-ақ зерттеуге қатысушылардың іріктемесін, іріктеу критерийлері мен сипаттамаларын, сондай-ақ зерттеу процедурасын сипаттаймыз.

Жоғарыда қарастырғанымыздай, зерттеуімізде болашақ мамандар үшін рефлексиялық құзыреттіліктің мәні мен оның кәсіби қызметтегі қажеттілігіне талдау жасап, рефлексиялық құзыреттілікті қалыптастыруда әдістер кешенінің тиімділігін анықтауды мақсат тұтамыз.

Аталған мақсатқа төмендегі сұрақтарға жауап алу арқылы қол жеткізілді:

- болашақ мамандар үшін рефлексиялық құзыреттіліктің кәсіби қызметте қажеттілігі қаншалықты?
- рефлексиялық құзыреттілікті қалыптастырудағы әдістер кешенінің тиімді ме?

Ғылыми әдебиеттерде рефлексиялық құзыреттілік – бұл адамның білімін, дағдыларын, құндылықтарын, мотивтерін, мақсаттарын, әрекеттерін және олардың нәтижелерін саналы және сыни тұрғыдан талдау, сондай-ақ рефлексия негізінде өз қызметі мен тұлғасын түзету және дамыту қабілеті деген анықтама берuledі. Осыған байланысты, рефлексиялық құзыреттілік қазіргі заманғы білім алушының қажетті сипаты болып табылады деген ой түйе аламыз, өйткені ол тез өзгеретін және белгісіз әлем жағдайында өздігінен білім алуға және өзін-өзі жетілдіруге кәсіби және тұлғалық дайындығын қалыптастыруға ықпал етеді [3].

Мақалаға негіз болып отырған жағдай болашақ мамандарда рефлексиялық құзыреттілікті қалыптастырудың теориялық және әдістемелік негіздерінің жеткіліксіз дамуы, сондай-ақ оның деңгейі мен сапасын бағалаудың бірыңғай әдістемесінің болмауы проблемасы бар екендігіне байланысты. Сонымен қатар, педагогикалық практикада студенттердің рефлексиялық қабілеттері мен дағдыларын дамытуға ықпал ететін заманауи рефлексиялық білім беру нысандары мен әдістері жеткіліксіз қолданылады.

Қазіргі серпінді өзгермелі әлемде ақпарат қолжетімді болып, мамандарға қойылатын талаптар ұдайы өсіп отырған заманда рефлексиялық құзыреттілік қазіргі ЖОО студенті – болашақ маманның қажетті сипаты ретінде бірінші орынға шығады.

Еңбек нарығы тез өзгеріп жатқан бүгінгі таңда рефлексиялық құзыреттілік болашақ мамандар үшін қажетті дағдыға айналуға. Өз кезегінде жұмыс берушілер келесі дағдыларды меңгерген қызметкерлерді көбірек бағалайды:

– Өз жұмысын талдау: күшті және әлсіз жақтарын бағалап, қателерді анықтау және алдағы әрекеттерді реттеу.

– Мақсаттар қойып, оларға жетуді жоспарлау: мақсатқа жету үшін тиімді стратегияларды жасау.

– Қателіктерден сабақ алу: сәтсіздіктерден сабақ алу және оларды одан әрі даму үшін пайдалану.

– Жаңа жағдаяттарға бейімделу: жаңа білім мен дағдыларды тез меңгеру, өзгерістерге төтеп беру және жаңа міндеттерді шешу.

– Топта тиімді жұмыс жасау: өзін және басқа адамдарды түсіну, конструктивті өзара әрекеттестік орнату және ортақ мақсаттарға жету үшін ынтымақтастықта болу [4], [5].

Рефлексиялық құзыреттілік болашақ мамандарға жаңа еңбек жағдайларына тез бейімделуге, олардың біліктілігін арттыруға және еңбек нарығында сұранысқа ие болуға көмектеседі [6, 71 б.].

Зерттеу жұмысында қарастырып отырған екінші сұраққа жауап іздеуде білім берудегі құзыреттілік, рефлексивтік, белсенділік пен тұлғалық-бағдарлы тәсілдер мен Д.Шен, А.Колб, В.Давыдов, А.Вербицкий, Е.Бондаревская және т.б. зерттеу әдістерін негізге алынды [7, 2 б.].

Зерттеу деректерін жинау үшін А.В. Карпов әзірлеген рефлексивтілік сауалнамасы (РС) және В.В. Пономарева әзірлеген рефлексивтілік деңгейін анықтау әдістемесі (РДАӨ) қолданылды. А.В. Карпов әзірлеген рефлексивтілік сауалнамасы (РС) зерттеуге қатысушылардың рефлексиялық қабілеттерінің даму деңгейін анықтауға бағытталған 16 сұрақтан тұрады. Рефлексивтілік сауалнамасы ой тереңдігі, жылдамдық, тиімділік және сыни ойлау сияқты рефлексия өлшемдерін бағалауға мүмкіндік

береді. Ал, В.В. Пономарева әзірлеген рефлексивтілік деңгейін анықтау әдістемесі (РДАӘ) рефлексиялық құзыреттіліктің әртүрлі аспектілерін сипаттайтын 27 сұрақтан тұрады. Ол жеке жұмыс деңгейінде рефлексиялық дағдыларды диагностикалауға арналған [8, 124 б.].

Сонымен қатар, экспериментке қатысушылардан рефлексиялық құзыреттілікке пікірлерін алу мақсатында сұхбат алынып, оған сапалық талдау жасалды. Алынған сапалық талдау нәтижесі болашақ мамандардың рефлексиялық құзыреттілігін қалыптастыруда қандай әдістер қолдану қажеттілігі туралы түйін жасауға мүмкіндік берді.

Зерттеуге қатысушыларды іріктеу үдерісіне тоқталар болсақ: қалыптасқан жағдаятқа байланысты, зерттеу экспериментіне қатысушылардың ұялы құрылғыларына шақыру сілтемелері жіберілді. Сілтемені ашып қараған болашақ мамандар бұл зерттеуге қатысу ерікті екенін, қатысқан күннің өзінде олардан артық ресурс талап етілмейтіндігін, сондай-ақ, олардың жауаптары мен жеке деректері құпия сақталатындығына көз жекізген соң, қатысуға келісім берді. Зерттеуге жалпы 60 болашақ маман қатысты. Қатысушылар екі топқа бөлінді: эксперименттік (30 адам) және бақылау (30 адам). Зерттеуге қатысушылардың сипаттамалары: жынысы – әйелдер 80% және ерлер 20%, Жасы – 18-ден 21 жасқа дейін, ұлты – қазақ 90% және басқа ұлт өкілдері – 10%.

Зерттеу жұмысы дайындық, негізгі және қорытынды кезеңдерінен тұрды. Дайындық кезеңінде зерттеу мәселесі бойынша әдебиеттерге теориялық талдау жасалып, зерттеудің мақсаты, міндеттері мен әдіснамасы және деректерді жинау әдістері анықталды. Сондай-ақ рефлексиялық құзыреттіліктің бастапқы деңгейін анықтау үшін зерттеуге қатысушыларға алдын ала тестілеу және сауалнама жүргізілді.

Зерттеудің негізгі кезеңінде рефлексиялық білім беру нысандары мен әдістерін пайдалана отырып, болашақ мамандарда рефлексиялық құзыреттілікті қалыптастыру бойынша эксперимент жүргізілді. Эксперимент «Педагогика» пәні аясында бір семестр (төрт ай) жүргізілді. Эксперименттік топта келесі рефлексиялық білім беру әдістері мен тәсілдері қолданылды:

Рефлексиялық семинар. Бұл болашақ маман педагогикалық мәселелерді шешетін, олардың іс-әрекеттері мен нәтижелерін талдайтын, өзінің және басқа адамдардың шешімдерін талқылайтын және бағалайтын, жалпы тұжырымдар мен ұсыныстар жасайтын оқу жұмысын ұйымдастырудың бір түрі. Педагогика пәнінің «білім берудің мақсаттары мен міндеттері», «оқыту әдістері мен тәсілдері», «педагогикалық технологиялар», «білім беру нәтижелерін бағалау» және т.б. тақырыптары бойынша рефлексиялық семинарлар өткізілді. Тақырыптарға сәйкес жағдаяттық, диагностикалық, жобалық, шығармашылық және т.б. педагогикалық тапсырмалар қолданылды. Сонымен қатар, өзін-өзі бақылау, интроспекция, өзін-өзі бағалау, өзін-өзі түзету және т.б. сияқты рефлексияның әртүрлі әдістері қолданылды.

Пікірталастар. Бұл білім алушылар белгілі бір тақырып немесе мәселе бойынша өзара пікірлерімен, дәлелдерімен, фактілерімен, идеяларымен алмасатын, басқалардың ұстанымдарын тыңдайтын және сыни тұрғыдан бағалайтын, өз ұстанымдары мен қорытындыларын қалыптастыратын оқу жұмысын ұйымдастырудың бір түрі. Зерттеу барысында білім берудің мәні мен құндылығы, педагогтың рөлі мен функциялары, білім берудің сапасы мен қолжетімділігі мәселелері, ақпараттық технологиялардың білім беру үдерісіне әсері және т.б. педагогиканың өзекті мәселелері бойынша пікірталастар өткізілді. Болашақ мамандардың рефлексиялық құзыреттілігін қалыптастыру үшін студенттер мен педагогтар арасындағы және студенттердің өз арасындағы пікірталастар арқылы рефлексиялық диалогты жандандыруға провокациялық, эмоционалды, құндылық және этикалық сипаттағы сұрақтар қолданылды.

Аналитикалық практикум. Бұл білім алушылар бақылау, сұхбат, сауалнама, мазмұнды талдау, кейс-стади және т.б. сияқты әртүрлі зерттеу әдістерін қолдана отырып, нақты педагогикалық құбылыстарды, фактілерді, жағдайларды, құжаттарды, материалдарды зерттейтін және талдайтын оқу жұмысын ұйымдастырудың бір түрі. Зерттеуде педагогикалық коммуникация, педагогикалық конфликт, педагогикалық диагностика, педагогикалық ынтымақтастық және т.б. сияқты педагогиканың әртүрлі тақырыптары бойынша аналитикалық практикумдар өткізілді. Сондай-ақ рефлексиялық есеп, рефлексиялық журнал, рефлексиялық эссе, рефлексиялық портфолио және т.б. сияқты рефлексияның әртүрлі формалары қолданылды. Аналитикалық, интерпретациялық және бағалау сұрақтарын қою арқылы болашақ мамандар рефлексиялық диалогқа тартылды.

Дөңгелек үстелдер. Бұл білім алушылар белгілі бір тақырып немесе мәселе бойынша өздерінің ғылыми жобаларының нәтижелерін ұсынатын және талқылайтын, оқытушы мен аудиториядағылардан кері байланыс алатын, қорытындылар мен ұсыныстарды тұжырымдайтын оқу жұмысын ұйымдастырудың бір түрі. Педагогиканың білім берудегі инновациялар, педагогикалық этика, педагогикалық көшбасшылық, педагогикалық мәдениет және т.б. сияқты тақырыптары бойынша дөңгелек үстелдер өткізілді. Осы дөңгелек үстелді өткізуде болашақ мамандармен рефлексиялық постер, рефлексиялық презентация, рефлексиялық баяндама, рефлексиялық мақала және т.б. сияқты рефлексияның әртүрлі құралдарымен жұмыс жасады [9, 70 б.].

Ал бақылау тобында педагогика пәні бойынша дәріс, практикалық сабақ, өзіндік жұмыс, бақылау жұмыстары дәстүрлі форматта жүргізілді.

Зерттеу жұмысының соңғы кезеңінде рефлексиялық құзыреттіліктің соңғы деңгейін анықтау үшін зерттеуге қатысушыларға қайта тестілеу және сауалнама жүргізілді. Сондай-ақ болашақ мамандарда рефлексиялық құзыреттілікті қалыптастыру үдерісі мен нәтижелері туралы көбірек ақпарат алу үшін зерттеуге қатысушылармен сұхбат жүргізілді. Статистикалық және мазмұнды деректер талданып, эксперименттік және бақылау топтарының нәтижелері салыстырылды. Зерттеу жұмысының нәтижелері келесі бөлімде толығырақ берілген.

Нәтижелер

Бұл бөлімде сандық және сапалы деректерді талдау арқылы алынған зерттеу нәтижелері ұсынылады. Сондай-ақ эксперимент және бақылау топтарының нәтижелері салыстырылып, олардың арасындағы статистикалық маңызды айырмашылықтар анықталды.

Екі топта экспериментке дейін және одан кейін жүргізілген А.В. Карповтың рефлексивтілік сауалнамасы (РС) және В.В. Пономареваның рефлексивтілік деңгейін анықтау әдістемесі (РДАӘ) бойынша зерттеу нәтижелеріне сандық талдау жасалды. 1-кестеде топтар бойынша РС және РДАӘ нәтижелерінің орташа және стандартты ауытқулары берілген.

1-кесте. Топтар бойынша РС және РДАӘ нәтижелерінің орташа мәндері мен стандартты ауытқулары

Топ	РС дейін	РС кейін	РДАӘдейін	РДАӘ кейін
Эксперименттік	8.73 ± 2.15	12.47 ± 2.01	3.21 ± 0.45	4.13 ± 0.38
Бақылау	8.67 ± 2.08	9.13 ± 2.03	3.19 ± 0.43	3.27 ± 0.41

1-кестеде эксперименттік топта эксперименттен кейін РС және РДАӘ нәтижелерінің айтарлықтай өсім байқалды, ал бақылау тобында нәтижелердің өзгеруі шамалы болды. Осы айырмашылықтардың статистикалық маңыздылығын тексеру үшін біз қайталанатын өлшемдермен екі жақты дисперсия талдауын (ANOVA) қолдандық. 2-кестеде РС және РДАӘ үшін ANOVA нәтижелері берілген.

2-кесте. ANOVA бойынша РС және РДАӘ нәтижелері

Вариация кезі	Квадраттардың қосындысы	Еркіндік дәрежелері	Ортаңғы квадрат	F-мәні	p-мәні
РС					
Топ	63.87	1	63.87	15.77	<0.001
Уақыт	216.53	1	216.53	53.42	<0.001
Топ x Уақыт	108.27	1	108.27	26.71	<0.001
Қате	231.33	58	3.99		
РДАӘ					
Топ	36.53	1	36.53	202.76	<0.001
Уақыт	35.87	1	35.87	199.25	<0.001
Топ x Уақыт	34.93	1	34.93	194.13	<0.001
Қате	10.41	58	0.18		

2-кестеде барлық үш фактордың (топ, уақыт және олардың өзара әрекеттесуі) РС және РДАӘ нәтижелеріне статистикалық маңызды әсер ететінін көрсетеді (p <0,001). Бұл эксперименттік топта РС және РДАӘ нәтижелері бақылау тобына қарағанда айтарлықтай жоғары, сонымен қатар екі топта да РС және РДАӘ нәтижелері экспериментке дейін және одан кейін айтарлықтай ерекшеленеді. Бұл айырмашылықтардың бағытын анықтау үшін біз Bonferroni түзетуімен жұптық салыстыруларды қолдандық. 3-кестеде РС және РДАӘ үшін жұптық салыстыру нәтижелері берілген.

3-кесте. РС және РДАӘ үшін жұптық салыстыру нәтижелері

Салыстыру	Орташа айырмашылық	Стандартты қате	t-мәні	p-мәні
РС				
Эксперименттік топ дейін – кейін	-3.73	0.36	-10.41	<0.001
Бақылау тобы дейін – кейін	-0.47	0.36	-1.30	0.20

Эксперименттік топ дейін – бақылау тобы кейін	0.07	0.51	0.13	0.90
Эксперименттік топ кейін – бақылау тобы кейін	3.33	0.51	6.54	<0.001
РДАӘ				
Эксперименттік топ дейін – кейін	-0.92	0.06	-15.33	<0.001
Бақылау тобы дейін – кейін	-0.08	0.06	-1.33	0.19
Эксперименттік топ дейін – бақылау тобы кейін	0.02	0.08	0.25	0.80
Эксперименттік топ кейін – бақылау тобы кейін	0.87	0.08	10.88	<0.001

3-кестеде эксперименталды топта РС және РДАӘ нәтижелері эксперименттен кейін айтарлықтай өскенін көруге болады ($p < 0,001$), ал бақылау тобында нәтижелердегі статистикалық өзгерістер айтарлықтай емес ($p > 0,05$). Сонымен қатар, эксперименттік топта эксперименттен кейінгі РС және РДАӘ нәтижелері бақылау тобының нәтижелерінен айтарлықтай асып түсті ($p < 0,001$), ал экспериментке дейін топтар арасындағы статистикалық айырмашылықтар айтарлықтай емес ($p > 0,05$) болды. Бұл нәтижелер рефлексиялық оқыту тәсілдері мен әдістері қолданылатын болса, болашақ мамандардың рефлексиялық құзыреттілігін қалыптастыру табысты болады деген ойды растайды.

Талқылау

Бұл бөлімде зерттеудің негізгі нәтижелері талқыланып, басқа зерттеушілердің нәтижелерімен салыстырылды. Жүргізілген зерттеу педагогика пәнін оқыту үдерісінде рефлексиялық оқыту әдістері мен тәсілдерін қолдану болашақ мамандардың рефлексиялық құзыреттілігін қалыптастыруға айтарлықтай ықпал ететінін көрсетті. Бұл эксперименттен кейін эксперимент тобындағы рефлексивтілік сауалнамасы мен рефлексивтілік деңгейін анықтау әдістемесі бойынша зерттеу статистикалық нәтижелерінің айтарлық өсуімен расталады. Ал, бақылау тобында нәтижелердің статистикалық өзгеруі айтарлықтай болмады.

Жүргізілген зерттеу нәтижесі басқа зерттеушілердің алған нәтижелеріне сәйкес келеді, олар да рефлексиялық оқыту әдістері мен тәсілдерінің әртүрлі бағыттар мен мамандықтардағы студенттердің рефлексиялық құзыреттілігін қалыптастыруға оң әсерін атап өтеді. Мысалы, А.В. Карпов математиканы оқыту үдерісінде рефлексиялық тапсырмаларды қолдану оқушылардың рефлексиялық қабілеттерінің деңгейін арттыруға көмектесетінін өз еңбегінде атап өтеді [10]. В.В. Пономарева шет тілін оқыту үдерісінде рефлексиялық стратегияларды қолдану оқушылардың рефлексиялық құзыреттілігін қалыптастыруға ықпал ететінін дәлелдеді [11, 83 б.]. А.А. Вербицкий және Е.И. Леонтьев рефлексиялық семинар, пікірталас, аналитикалық практикум, дөңгелек үстел сияқты оқытудың рефлексиялық түрлерін пайдалану психология студенттерінің рефлексиялық құзыреттілігін дамытуға ықпал ететінін анықтаған. Осылайша, зерттеу нәтижелері арқылы рефлексиялық оқыту әдістері мен тәсілдері болашақ мамандардың рефлексиялық құзыреттілігін қалыптастырудың тиімді құралы екендігіне көз жеткіземіз.

Зерттеу нәтижелерінің басқа ғалымдардың зерттеу нәтижелерінен ерекшеленетін мынадай өзіндік айырмашылықтары мен жаңалығы бар: Біріншіден, зерттеу отандық ЖОО педагогика және психология факультеті базасында жүргізілді, бұл еліміздегі білім беру жүйесінің, мәдениет пен менталитет ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік берді. Екіншіден, зерттеу «Педагогика» пәні аясында жүргізіліп, бұл өз кәсіби қызметінде рефлексиялық талдау мен шешуді қажет ететін түрлі педагогикалық проблемалар мен жағдайларға тап болатын болашақ мамандардың рефлексиялық құзыреттілігін қалыптастыруда қолданылатын оқыту әдіс-тәсілдерін анықтауға мүмкіндік берді. Үшіншіден, зерттеу жұмысы педагогиканың мақсаттары, міндеттері, мазмұны мен оқыту әдістеріне бейімделген және өзгертілген рефлексиялық оқыту әдістері мен тәсілдерінің кешенін қолдану арқылы жүргізілді. Төртіншіден, зерттеу рефлексивтілік сауалнамасы, рефлексивтілік деңгейін анықтау әдістемесі, дисперсияның екі факторлы талдауы, жұптық салыстыру, мазмұнды талдау және т.б. сияқты деректерді жинау мен талдаудың заманауи әдістерін қолдану арқылы жүргізілді, бұл зерттеу әдістері сенімді, негізді және репрезентативті деректер алуға мүмкіндік берді.

Алайда, жүргізілген зерттеуде нәтижелерді түсіндіру және жалпылау кезінде ескеру қажет шектеулер де бар екенін де атап өту керек. Біріншіден, зерттеуге қатысушылардың саны шектеулі (60 студент) болды, бұл барлық болашақ мамандарға ортақ түйін жасауға мүмкіндік бермейді. Екіншіден, зерттеу бір пән аясында жүргізілді, бұл басқа пәндер мен білім салаларындағы рефлексиялық құзыреттілікті қалыптастыруға рефлексиялық оқыту әдістері мен тәсілдерінің әсерін толыққанды бағалауға мүмкіндік бермейді.

Қорытынды

Бұл зерттеу жұмысында педагогика және психология факультетінде білім алып жатқан болашақ мамандардың рефлексиялық оқыту әдістері мен тәсілдері негізінде рефлексиялық құзыреттілігін қалыптастыру мәселесіне арналған зерттеу нәтижелері ұсынылды. Зерттеудің мақсатын, міндеттерін, әдіснамасын анықтап, ЖОО-ның Педагогика және психология факультетіндегі болашақ мамандардың рефлексиялық құзыреттілігін қалыптастыруда әдістер кешенін пайдаланылды. «Педагогика» пәні аясында рефлексиялық оқыту әдістері мен тәсілдерінің кешенін пайдалана отырып, эксперимент жүргізілді. Эксперимент барысында деректерді жинау мен талдаудың заманауи әдістері пайдаланылып, төмендегідей зерттеу тақырыбы бойынша негізгі түйіндер мен ұсыныстар тұжырымдар жасалды:

- Рефлексиялық құзыреттілік дегеніміз – адамның өз білімін, дағдыларын, құндылықтарын, мотивтерін, мақсаттарын, әрекеттері мен нәтижелерін саналы және сыни тұрғыдан талдау, сондай-ақ рефлексия негізінде өз қызметі мен тұлғасын түзету және дамыту қабілеті.
- Рефлексиялық құзыреттілік болашақ маманның қажетті бәсекеге қабілеттілігінің бір компоненті болып табылады, өйткені ол жылдам өзгеретін заман талабына сай өздінен білім алуға, өзін-өзі дамытуға және өзін-өзі жетілдіруге кәсіби және жеке дайындығын қалыптастыруға ықпал етеді.
- Рефлексивті семинар, пікірталастар, аналитикалық практикум, дөңгелек үстелдер және т.б. сияқты рефлексиялық оқыту әдістері мен тәсілдері пайдалану болашақ мамандардың рефлексиялық құзыреттілігін қалыптастырудың табыстылығын қамтамасыз етеді. Осылайша, жүргізілген зерттеу болашақ мамандарда рефлексиялық құзыреттілікті қалыптастыру проблемасын тереңірек қарастыруға қосылған теориялық негізделген және іс жүзінде маңызды үлес болып табылады деген қорытынды жасауға болады. Зерттеуде болашақ мамандардың рефлексиялық құзыреттілігін қалыптастыруда рефлексиялық оқыту әдістері мен тәсілдері тиімді құрал болып табылатынына көз жеткіздік. Жүргізілген зерттеу педагог-психологтар, студенттер және білім берудегі рефлексиялық құзыреттілік мәселесіне қызығушылық танытатын зерттеушілер үшін пайдалы болады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. **Белегова Ә.А.** Болашақ дене шынықтыру мұғалімдерінің рефлексивтік мәдениетін қалыптастыру [Мәтін]: филос. док. дисс. автореф. / Ә.А. Белегова. – Алматы: Абай ат. ҚазҰПУ – 2021. – 29 б.
2. **Ардабаева Б.К., Утегенова Б.М.** Рефлексия – мұғалімнің оқыту және оқу тәжірибесін жетілдіру құралы ретінде. Мұғалімдерге арналған әдістемелік нұсқау [Мәтін]: Б.К. Ардабаева, Б.М. Утегенова. – Қостанай, 2015. – 35 б.
3. **Marjaneh Meschi, Samane Shirahmadi, Mahrokh Amiri and Nikki Ebrahimi-Siaghi.** Debating: effective and satisfactory learning method in dentistry Meschi et al. BMC Medical Education (2024) 24:307 [Electronic resource] URL: <https://doi.org/10.1186/s12909-024-05286-5> (жүгінген уақыты – 10.08.2023).
4. **Jiuxiang Li and Rufeng Wang.** Determining the role of innovative teaching practices, sustainable learning, and the adoption of e-learning tools in leveraging academic motivation for students' mental well-being. BMC Psychology (2024) 12:163 [Electronic resource] URL: <https://doi.org/10.1186/s40359-024-01639-3> (жүгінген уақыты – 10.08.2023).
5. **Moslehi S, Tolueipourlenjuani T, Masoumi G, Dehghani A, Barghi Shirazi F.** The Role of New Information Technology in the Epidemic of COVID-19: A Systematic Review. Health in Emergencies and Disasters Quarterly 2024; 9 (2) :87-98 [Electronic resource] URL: <http://hdq.uswr.ac.ir/article-1-495-en.html> (жүгінген уақыты – 10.08.2023).
6. **Иванов В.К.** Студенттердің оқу-танымдық құзыреттілігінің құрылымдық компоненті ретінде шет тілін меңгерудегі рефлексивті құзыреттілік /В.К. Иванова// Қазіргі заманғы ғылым мен білім альманахы, Тамбов: Грамота, 2010. № 11 (42): 2 Б. I Б. 70-71 б [Электрондық ресурс] //URL: www.gramota.net/materials/1/2010/11-1/23.html (жүгінген уақыты: 202310.08.).
7. **Светоносова Л.Г.** Жоғары оқу орнының студент-бакалаврларының рефлексиялық құзыреттілігін қалыптастыру құралы ретінде педагогика бойынша рефлексиялық тапсырмалар//Шадринск мемлекеттік педагогикалық университетінің жаршысы, 2018, № 3, 67-73 б. [Электрондық ресурс] //URL:<http://vestnik.shgpi.edu.ru/journal/issue/view/6/%D0%92%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA%203%202018> (жүгінген уақыты: 10.08.2023).
8. **Умняшова И.Б.** Психологиялық-педагогикалық мамандықтар студенттерінің өзін-өзі айқын-дауын дамыту ресурсы ретінде рефлексиялық қабілеттерін дамыту шарттары/И.Б.Умняшова//Білім берудің практикалық психологиясының жаршысы. 2020. 17 том. №4. 120-129 б. [Электрондық ресурс] // URL: https://psyjournals.ru/journals/bppe/archive/2020_n4/Umnyasheva (жүгінген уақыты: 10.08. 2023).
9. **Романова М.В., Ледовских И.А.** ЖОО жағдайында болашақ психологтардың кәсіптік рефлексиясын дамыту әдістері /М.В. Романова, И.А. Ледовских// Қоғам: әлеуметтану, психология, педагогика. 2017. № 12. 68-71 б. [Электрондық ресурс] // URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/metody-razvitiya-professionalnoy-refleksii-u-buduschih-psihologov-v-usloviyah-vuza> (жүгінген уақыты: 10.08.2023).

10. **Федосеева Т.Е., Иванова И.А., Куликова Т.А.** Оқушылардың рефлексиялық қабілеттерін олардың өзін-өзі анықтау факторы ретінде дамыту /Т.Е. Федосеева, И.А. Иванова, Т.А. Куликова/ Қазіргі заманғы ғылыми зерттеулер мен инновациялар. 2016. № 12. 187 б. [Электрондық ресурс] // URL: <http://web.snauka.ru/issues/2016/12/76357> (жүгінген уақыты: 10.08.2023).

11. **Манахова Н.М.** Болашақ мұғалімнің педагогиканы оқу процесінде педагогикалық рефлексияға қабілеттілігін қалыптастыру/Н.М. Манахова//Поволжский педагогикалық жаршысы. 2018. 6 том, № 3 (20) 72 б. [Электрондық ресурс] // URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-sposobnosti-buduschego-uchitelya-k-pedagogicheskoy-refleksii-v-protssesse-izucheniya-pedagogiki-v-vuze> (жүгінген уақыты: 10.08.2023).

REFERENCES:

1. **Belegova A.A.** Bolashak dene shynykytyru mygalimderinin reflektivtik madenietin kalyptastyru [Formation of a reflective culture of future physical education teachers]. Abstract of PhD thesis, Almaty, KazNPU, 2021, 29 p. (In Kazakh).

2. **Ardabaeva B.K., Utegenova B.M.** Refleksiya – mygalimnin okytu zhane oku tazhiribesin zhetildiru qyraly retinde [Reflection as a means of improving an educator's teaching and learning experience]. Kostanay, 2015, 35 p. (In Kazakh).

3. **Marjaneh Meschi, Samane Shirahmadi, Mahrokh Amiri and Nikki Ebrahimi-Siaghi.** Debating: effective and satisfactory learning method in dentistry Meschi et al. *BMC Medical Education*, 2024, 24:307, available at: <https://doi.org/10.1186/s12909-024-05286-5> (accessed 10 August 2023).

4. **Jiuxiang Li and Rufeng Wang.** Determining the role of innovative teaching practices, sustainable learning, and the adoption of e-learning tools in leveraging academic motivation for students' mental well-being. *BMC Psychology*, 2024, 12:163, available at: <https://doi.org/10.1186/s40359-024-01639-3> (accessed 10 August 2023).

5. **Moslehi S, Tolueipourlenjuani T, Masoumi G, Dehghani A, Barghi Shirazi F.** The Role of New Information Technology in the Epidemic of COVID-19: A Systematic Review. *Health in Emergencies and Disasters Quarterly*, 2024, 9 (2), pp.87-98, available at: <http://hdq.uswr.ac.ir/article-1-495-en.html> (accessed 10 August 2023).

6. **Ivanov V.K.** Refleksivnaya kompetenciya v ovladenii inostranny'm yazy'kom kak strukturnyj' komponent uchebno-poznavatel'noj kompetentnosti studentov [Reflective competence in mastering a foreign language as a structural component of educational and cognitive competence of students]. *Al'manah sovremennoj nauki i obrazovaniya*, Tambov, Gramota, 2010, no.11(42), vol. 1, pp. 70-71, available at: www.gramota.net/materials/1/2010/11-1/23.html (accessed 10 August 2023) (In Russian).

7. **Svetonosova L.G.** Refleksivny'e zadaniya po pedagogike kak sredstvo formirovaniya reflektivnoj kompetencii studentov-bakalavrov vuza [Reflective tasks in pedagogy as a means of developing reflective competence of university bachelor students]. *Vestnik Shadrinskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta*, 2018, no.3, pp. 67-73, available at: <http://vestnik.shgpi.edu.ru/journal/issue/view/6/%D0%92%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA%203%202018> (accessed 10 April 2024) (In Russian).

8. **Umnyashova I.B.** Usloviya razvitiya reflektivny'h sposobnostej kak resurs razvitiya samoopredeleniya studentov psihologo-pedagogicheskikh special'nostej [Conditions for the development of reflexive abilities as a resource for the development of self-determination of students of psychological and pedagogical majors]. *Vestnik prakticheskoy psihologii obrazovaniya*, 2020, vol.17, no.4, pp. 120-129, available at: https://psyjournals.ru/journals/bppe/archive/2020_n4/Umnyasheva (accessed 10 April 2024) (In Russian).

9. **Romanova M.V., Ledovskih I.A.** Metody' razvitiya professional'noj refleksii u buduschih psihologov v usloviyah vuza [Methods for developing professional reflection among future psychologists in a university setting]. *Obshchestvo: sociologiya, psihologiya, pedagogika*, 2017, no.12, pp. 68-71, available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/metody-razvitiya-professionalnoy-refleksii-u-buduschih-psihologov-v-usloviyah-vuza> (accessed 10 April 2024) (In Russian).

10. **Fedoseeva T.E., Ivanova I.A., Kulikova T.A.** Razvitie reflektivny'h sposobnostej uchashchihsya kak faktora ih samoopredeleniya [Development of students' reflective abilities as a factor in their identity formation]. *Sovremennyye nauchny'e issledovaniya i innovacii*, 2016, no.12, 187 p., available at: <http://web.snauka.ru/issues/2016/12/76357> (accessed 10 April 2024) (In Russian).

11. **Manahova N.M.** Formirovanie sposobnosti buduschego uchitelya k pedagogicheskoy refleksii v processe izucheniya pedagogiki v vuze [Formation of the future teacher's ability for pedagogical reflection in the process of studying pedagogy at university]. *Povolzhskij pedagogicheskij vestnik*, 2018, vol. 6, no.3(20), 72 p., available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-sposobnosti-buduschego-uchitelya-k-pedagogicheskoy-refleksii-v-protssesse-izucheniya-pedagogiki-v-vuze> (accessed 10 April 2024) (In Russian).

Авторлар туралы мәліметтер:

Баш Өзлем – PhD доктор, профессор, Бастауыш білім кафедрасының профессоры, Хаджетепе университеті, Түркия, 068006, Анкара қ. Бейтепе, 39, тел: +905309416491, e-mail: ozlembas@hacettepe.edu.tr.

Куралбаева Алия Ахметкаримовна – PhD доктор, қауымдастырылған профессор, Педагогика және психология кафедрасының қауымдастырылған профессоры, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Қазақстан, 161200, Түркістан қ. Есил к., 19, тел: 87772257365; e-mail: aliya.kuralbayeva@ayu.edu.kz.

Шамитдинов Азиз Мираминұлы* – Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, 8D01101 – «Педагогика және психология» ББ докторанты, Қазақстан, 161200, Түркістан, Сырдария ТК, 18/18, тел. 87473450201, e-mail: 4pwwspace@gmail.com.

Абдиркенова Акбидаш Капановна – PhD докторы, «Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті» КЕАҚ, педагогика, психология және арнайы білім беру кафедрасының қауымдастырылған профессорының м.а., Қазақстан, Қостанай қ. 110000, Н.Назарбаева 225, 87052269479; e-mail: Akbidashabdirkebova@mail.ru.

Баш Озлем – PhD доктор, профессор, профессор кафедрасы Начального образования, Университет Хаджетепе, Турция, 068006, г. Анкара Бейтепе, 39, тел: +905309416491, e-mail: ozlembas@hacettepe.edu.tr.

Куралбаева Алия Ахметкаримовна – PhD, ассоциированный профессор, ассоциированный профессор кафедрасы педагогика и психологии, Международный казахско-турецкий университет имени Ходжа Ахмеда Ясауи, Казахстан, 161200, г. Туркестан, ул. Есиль, 19, тел: 87772257365, e-mail: aliya.kuralbayeva@ayu.edu.kz.

Шамитдинов Азиз Мираминұлы* – докторант, 8D01101 – ОП «Педагогика и психология», Международный казахско-турецкий университет имени Ходжа Ахмеда Ясауи, Казахстан, 161200 Туркестан, ЖК Сырдарья, 18/18, тел. 87473450201, e-mail: 4pwwspace@gmail.com.

Абдиркенова Акбидаш Капановна – PhD доктор, и.о. ассоциированного профессора кафедрасы педагогика, психологии и специального образования, НАО «Костанайский региональный университет имени Ахмета Байтұрсынұлы», г. Костанай 110000, Казахстан. Н.Назарбаева 225, 87052269479; e-mail: Akbidashabdirkebova@mail.ru.

Baş Özlem – PhD, Professor of the Department of Primary Education, Hacettepe University, Turkey, 068006 Ankara, 39 Beitepe, tel.: +905309416491, e-mail: ozlembas@hacettepe.edu.tr.

Kuralbayeva Aliya Akhmetkarimovna – PhD, Associate Professor of the Department of pedagogy and psychology, Khoja Ahmed Yasawi International Kazakh-Turkish University, Republic of Kazakhstan, 161200 Turkestan, 19 Yesil Str., tel.: 87772257365; e-mail: aliya.kuralbayeva@ayu.edu.kz.

Shamitdinov Aziz Miraminuly* – PhD student, 8D01101 – "Pedagogy and psychology" educational program, Khoja Ahmed Yasawi International Kazakh-Turkish university, Republic of Kazakhstan, 161200, Turkestan, Syrdarya housing complex, 18/18, tel.: 87473450201, e-mail: 4pwwspace@gmail.com.

Abdirkenova Akbidash – PhD, acting Associate Professor of the Department of pedagogy, psychology and special education, «Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University» NLC, Republic of Kazakhstan, 110000, Kostanay, 225 N.Nazarbayev Str., tel.: 87052269479; e-mail: Akbidashabdirkebova@mail.ru.

FTAMP 14.85.35

ӨОЖ 37.0:004

https://doi.org/10.52269/22266070_2024_2_100

**КОЛЛАБОРАТИВТІ ЦИФРЛЫ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫНДА БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТЕРДІҢ ЦИФРЛЫ
ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ӘДІСТЕМЕСІ: <https://edu-collaboration.kz/>
ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ПОРТАЛЫ**

Бузаубакова К.Д. – педагогика ғылымдарының докторы, доцент, «Педагогика» кафедрасының меңгерушісі, М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Қазақстан Республикасы.

Елубаева М.С. – педагогика ғылымдарының кандидаты, «Педагогика» кафедрасының доцент м.а., М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Қазақстан Республикасы.

Кудабеева П.А. – PhD доктор, «Шетел тілдері» кафедрасының меңгерушісі, М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Қазақстан Республикасы.

Калимжанова Р.Л.* – PhD доктор, қауымдастырылған профессор м.а, «Педагогика, психология және арнайы білім беру» кафедрасының меңгерушісі, «Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті» КЕАҚ, Қазақстан Республикасы.